

Στο «Σημειωματάριο» του Ενημερωτικού Δελτίου (Τεύχος 2557, 26/10/2009), δημοσιεύτηκε το ακόλουθο και ενδιαφέρον μικρό κείμενο: «Απορίας άξιο είναι, πως οι Έλληνες αρχιτέκτονες και πολεοδόμοι γίνονται αποδεκτοί διεθνώς (και στην Ισπανία) μέσα από διαγωνιστικές διαδικασίες, αλλά δεν κρίνονται κατάλληλοι στη χώρα μας. Να περιμένουμε μια έμπρακτη απάντηση από τη νέα κυβέρνηση». Το σχόλιο αφορούσε την απαξίωση που επέδειξε ο πρωθυπουργός προς τους Έλληνες αρχιτέκτονες, προσκαλώντας με το «καλημέρα σας» τον Ισπανό αρχιτέκτονα, «αναμορφωτή της Βαρκελώνης», Ζοσέπ Αντόν Ασεμπίγιο, για να του παράσχει συμβουλές για τα προβλήματα της Αθήνας και της ανάπτυξης της Ηλείας.

«υιοθέτησης και εφαρμογής σωστών και καλά σχεδιασμένων αρχιτεκτονικών πολιτικών» και εκλαϊκευμένης εκπαίδευσης ή εμπλοκής σε δράσεις φροντίσαμε έτσι ώστε να διαπαιδαγωγηθεί «το ευρύ κοινό», ο Έλληνας πολίτης ως προς τη λειτουργία και τις κοινωνικές αξίες της Αρχιτεκτονικής;

- Εκτός ελάχιστων περιπτώσεων, ποιος σύλλογος, ινστιτούτο, ίδρυμα ή μουσείο, από τη μεταπολίτευση μέχρι και σήμερα, φρόντισε για την ουσιαστική επικοινωνία της ελληνικής Αρχιτεκτονικής με τους πολλούς;

- Πόσες φορές οι σχετικοί φορείς είχαν σκοπό τη διαπαιδαγώγηση του ευρύτερου κοινού, αναδεικνύοντας τους εφικτούς και προσιτούς, οικονομικά, δρόμους Αρχιτεκτονικής για τη μεσοαστική ή την εργατική κατοικία, το κτίριο γραφείων ή τον επαγγελματικό χώρο, προκειμένου, να αμβλυνθεί το τεράστιο χάσμα που χωρίζει

Μουσείο Μπενάκη: «Βραβεία Αρχιτεκτονικής 2008» (15/4 – 7/6/2009) και «Η κατοικία στην Ελλάδα από τον 20ό στον 21ο αιώνα» (23/01 – 15/03/2009) δεν εκπληρωνόταν καμία από τις στοιχειώδεις απαιτήσεις παιδευτικού ρόλου για έκθεση προς το ευρύ κοινό, κάτι που θα 'πρεπε να αποτελεί αυτόνοτο κοινωνικό στόχο, μουσείου και οργανωτών, ως προς την ελληνική Αρχιτεκτονική.

Σ' αυτές τις εκθέσεις, λοιπόν, εκτός των τίτλων που περιέγραφαν με σαφήνεια το θέμα, μου ήταν δύσκολο, όχι μόνο να καταλάβω τα δυσνόητα ακόμα και για αρχιτέκτονες γραφόμενα, αλλά και, το κυριότερο, να διαβάσω, π.χ., τα μικρά γράμματα των κειμένων, που ήταν αδύνατο να ιδωθούν από απόσταση περίπου 1,5 μέτρου. Στην δε προσπάθεια να πλησιάσω τα πυκνογραμμένα και σε χαμηλό ύψος σχόλια των σχεδίων, εμποδιζόμουν

«Απορίας Άξιο» Η περιπέτεια της ελληνικής Αρχιτεκτονικής

του
ΣΩΤΗΡΗ Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ*

Το δε Συμβούλιο Αρχιτεκτόνων της Ευρώπης (ΣΑΕ) έκανε την ακόλουθη πολιτική πρόταση προς όλους τους Ευρωπαίους υποψηφίους των Ευρωεκλογών του 2009: «Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα κράτη - μέλη και οι τοπικές αρχές, μέσω της υιοθέτησης και εφαρμογής σωστών και καλά σχεδιασμένων αρχιτεκτονικών πολιτικών, πρέπει να διασφαλίσουν ότι εκείνοι που λαμβάνουν αποφάσεις σε όλα τα επίπεδα, αλλά και το ευρύ κοινό, γνωρίζουν τα οφέλη που μπορεί να φέρει η αρχιτεκτονική στην καθημερινή τους ζωή, έτσι ώστε να προσπαθήσουν να βελτιώσουν τη συνολική ποιότητα και βιωσιμότητα του δομημένου περιβάλλοντος» (Γεν. Συνέλευση ΣΑΕ, Βρυξέλλες, 24-25/4/09).

Το σχόλιο του «Σημειωματαρίου», σε συσχέτισμό με την πρόταση του Συμβουλίου Αρχιτεκτόνων, μ' έβαλε σε σκέψεις για το πώς όλοι εμείς οι «ντόπιοι», η ελληνική πολιτεία γενικότερα, οι διάφοροι φορείς, μαζί και το ΤΕΕ, αντιμετωπίζουμε την ελληνική Αρχιτεκτονική. Μέσω ποιας, δηλαδή,

τον μέσο Έλληνα πολίτη από τις αρχιτεκτονικές αξίες;

- Πότε και ποιοι κατάφεραν έτσι ώστε οι όποιες δημόσιες δράσεις να μην εμπεριέχουν μόνο παραδείγματα Αρχιτεκτονικής με εντυπωσιακές φωτογραφίες ακριβών ή και πολυτελών κατασκευών; Ή πόσες φορές αυτές έγιναν με την προσήκουσα φροντίδα εκλαϊκευσης στους σεμνούς χώρους των γειτονιών ή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης;

Με μοναδική, εφέτος, εξαίρεση, την καλά οργανωμένη και με άποψη, παρουσίαση του έργου του άξιου καθηγητή Αρχιτεκτονικής **Δημήτρη Φατούρου** στο Μουσείο Μπενάκη (30/09 – 01/11/2009), οι περισσότερες εκθέσεις στήνονται με βάση εκείνους τους κώδικες επικοινωνίας που, στην ουσία, αναφέρονται μόνο στο χώρο των αρχιτεκτόνων και σ' έναν περιορισμένο, εξειδικευμένο κύκλο συμπολιτών μας και των περί αυτών δικτύων: ΜΜΕ, εκδοτικοί οίκοι και κέντρα επηρεασμού των αποφάσεων. Στις δύο, π.χ., απ' αυτές, επίσης, στο

από τις μακέτες που είχαν τοποθετηθεί μπροστά από τους ανεργμίστους και χωρίς κανόνες σύνθεσης πίνακες της έκθεσης.

Όσον δε αφορά το «ευρύτερο κοινό», τα πράγματα ήταν ακόμα χειρότερα. Κανένα από τα εκτιθέμενα έργα δεν απαντούσε με κατανοητές μεθόδους σε βασικά ερωτήματα, όπως, π.χ.: «Πώς μπορεί ο καθένας να αποκωδικοποιήσει τα θετικά στοιχεία που "κρύβονται" σ' αυτά»; «Ποιες είναι οι αξίες που κάνουν το έργο ξεχωριστό και γι' αυτό αξίζει να αφομοιωθούν»; «Πόσο κόστισε η κατασκευή τους»; κλπ. Απ' ό,τι φαίνεται, τον απαί δευτο, αρχιτεκτονικά, πολίτη, λόγω κατεστημένων αντιλήψεων, τον αφήνουμε έρμαιο των ιλουστρέ φωτογραφιών των φιγουρινιών και των εμπορικών περιοδικών των περιπετέρων.

Εκτιμώ, λοιπόν, ότι οι περισσότερες απ' αυτές τις δράσεις έχουν χαρακτηριστικά εσωστρεφή, διανοουμενιστικό και αποξενωτικό για την ευρύτερη κοινωνία. Οι δε αξίες που, ομολο-

* Αρχιτέκτονας, μέλος του «Συμβουλίου Αρχιτεκτόνων της Ευρώπης» - εκπρόσωπος του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων ΣΑΔΑΣ / ΠΕΑ, e-mail: sotipap@ath.forthnet.gr

γουμενός, περιέχουν, δυστυχώς, εξαντλούνται επικοινωνιακά στην (αυτάρεση) -μεταξύ του κλάδου- ενημέρωση και επαγγελματική επιβεβαίωση, αξιοποιούνται δε εντέλει για την προώθηση της δημόσιας εικόνας και τη διαφήμιση των ικανοτήτων των δημιουργών αρχιτεκτόνων προς τους λίγους αποδέκτες που θα μπορούσαν και να αξιοποιήσουν τις υπηρεσίες τους.

Όσο δε για τους υπολοίπους, τη μάχη πλειονότητα των αρχιτεκτόνων, σ' αυτούς απομένει να συνδιαλέγονται στο διηλεκτές μ' ένα αδιαπαιδαγύγγο καταναλωτικό κοινό, που ΤΟ ΜΟΝΟ ΠΟΥ ΞΕΡΕΙ να επιζητά είναι η «άδεια από το μηχανικό» ή, το πολύ, μια «ωραία φάτσα».

Παίρνοντας, τέλος, ως δεδομένη την, απίστευτα, σκοταδιστική συμπεριφορά της ελληνικής πολιτείας σ' όλα τα επίπεδα των σχέσεών της με το θεσμό, ήλθε η ώρα να αναρωτηθούμε για το «θεματοφύλακα» του θεσμού: Το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος (ΤΕΕ) και, εδώ, πράγματι «Είναι απορίας άξιο»:

- Πώς ένας τόσο σημαντικός, για την ανάπτυξη της χώρας, φορέας, διατηρεί ακόμα την παγκόσμια πρωτοτυπία, για ευνομούμενη πολιτεία, και εκλέγει με κομματικά και όχι αξιοκρατικά κριτήρια το συντεχνιακό του καταστημένο;

- Πώς και με ποιο τρόπο έχει συνδράμει ουσιαστικά, παρ' όλες τις περὶ του αντιθέτου διακηρύξεις, στον θεσμικό, αλλά και πρακτικό, απαγκλωβισμό της Αρχιτεκτονικής από τις οργανωμένες στους κόλπους του (και όχι μόνο) συντεχνίες που συντηρούν τα συμφέροντα του αγοραίου εμπορίου;

- Πώς και με ποιο τρόπο πίεσε ή φρόντισε προκειμένου η Αρχιτεκτονική να ασκείται από τους εκπαιδευμένους γι' αυτό αρχιτέκτονες και όχι από πολιτικούς μηχανικούς, μηχανολόγους και τοπογράφους; Όταν, π.χ., στην Ισπανία -που επικαλείται το «Σημειωματάρσιο»- ΟΛΟ, μα ΟΛΟ, το χώρο της Αρχιτεκτονικής τον διαχειρίζονται αυτοί -και μόνο αυτοί- που έχουν την κατάλληλη προς τούτο εκπαίδευση. Δηλαδή οι αρχιτέκτονες.

- Πώς, τέλος, ανέχεται, σε μια α-

νιερη συναλλαγή, να νέμονται αντίστοιχα οι αρχιτέκτονες χώρους που δεν έχουν, επίσης, καμία ουσιαστική σχέση; Όπως είναι οι στατικές, οι τοπογραφικές και οι ηλεκτρομηχανολογικές μελέτες.

Πολιτειακή, κατασκευαστική και οικονομική κατεστημένη αντίληψη, όλα τα μεταπολεμικά χρόνια μέχρι και σήμερα, έχουν δυστυχώς «φροντίσει» έτσι ώστε σ' ένα συστηματικό μπάχαλο όλοι να ταυτίζονται με όλα. Η μεν κατασκευή να ταυτίζεται γενικά με τον «μηχανικό» και τον «εργολάβο», η δε (αχρείαστη) παρεξηγημένη Αρχιτεκτονική να ταυτίζεται με το «δεν είναι για εμάς» -πολυτελής και ακριβό έργο, γεγονός που και ως υπηρεσία την έχει καταστήσει απλησίαστη και άγνωστη για τον μέσο πολίτη.

Έτσι, λοιπόν, «η ανάδειξη, η υιοθέτηση και η κυβερνητική στήριξη θεσμών, όπως η διεξαγωγή πανελληνίων ή και διεθνών αρχιτεκτονικών διαγωνισμών», που επικεντρώνεται σε ανάλογο σχόλιο για την πρόσκληση του Jose A. Acebillo, ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων (ΣΑΔΑΣ – ΠΕΑ), εκτιμώ, όπως και δείχνω, ότι δεν αρκεί για να ξεπεραστεί «η θεσμική ασυμμετρία που χαρακτηρίζει την άσκηση του επαγγέλματος στην Ελλάδα και ο μακροχρόνιος επίσης αποκλεισμός των Ελλήνων αρχιτεκτόνων από την αναπτυξιακή διαδικασία».

Το δε «Σημειωματάρσιο» του Ενημερωτικού Δελτίου (ΤΕΕ) δεν πρέπει, επίσης, να εκπληρωθεί, καθότι ο νέος πρωθυπουργός, ως ένας από τους «πολλούς», πιστεύει και αυτός ότι οι Έλληνες αρχιτέκτονες είναι απλά και γενικά «μηχανικοί». Γι' αυτό και όποτε χρειάζεται «αρχιτέκτονα» θα απευθύνεται στο εξωτερικό για να τον βρει... Όπως, εξάλλου, έπραξαν και οι μεσσιανικής, επίσης, αντίληψης προκάτοχοί του με τον Ισπανό αρχιτέκτονα, Σαντιάγο Καλατράβα, στο ένα και μοναδικό (!) «επώνυμο» αρχιτεκτονικό έργο των Ολυμπιακών αγώνων... Και, όπως, επίσης, πράττουν με τον Ιταλό αρχιτέκτονα, Ρέντζο Πιάνο, οι εργοδότες του «Ιδρύματος Νιάρκου» για το «Κέντρο Πολιτισμού» στο χώρο του παλαιού Ιπποδρόμου στο Φαληρικό Δέλτα.

Ο βίος εν Ελλάδι είναι ημιυπαίθριος*

του **ΤΑΣΗ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ****

Η επίλυση του τεράστιου προβλήματος που έχει ανακύψει με τη μετατροπή των ημιυπαίθριων χώρων σε κλειστούς, δεν εξαρτάται μόνον από εμάς τους μηχανικούς ή κάποια άλλη κοινωνική ομάδα, αλλά από όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες τούτης της χώρας. Έχει να κάνει γενικότερα με τον τρόπο που ζούμε και συμπεριφερόμαστε. Είναι, μ' άλλα λόγια, ένα πρόβλημα εξόχως πολιτικό!

Οι ημιυπαίθριοι χώροι χαρακτηρίζουν την Αρχιτεκτονική, έδιναν και συνεχίζουν να δίνουν το ιδιαίτερο στίγμα της, αιώνες τώρα. Ας αναλογιστούμε, μόνον, πώς θα ήταν η Αρχιτεκτονική στον τόπο μας χωρίς αυτούς τους υπέροχους μεταβατικούς χώρους ανάμεσα στο μέσα και στο έξω, στο φως και τη σκιά.

Πολλές φορές συζητάμε μεταξύ μας για ένα από τα μέλη που αποτελούν το αρχιτεκτόνημα (pilotis, μπαλκόνια, ημιυπαίθριοι, εξώστες...) ξεχνώντας την ενιαία, αναπόσπαστη υπόσταση του αρχιτεκτονικού χώρου, φτάνοντας μάλιστα στο σημείο να προτείνουμε την ελαχιστοποίηση ή ακόμη και την κατάργηση κάποιου απ' αυτά, προτάσσοντας τα ποσοτικά και όχι τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους. Όμως το αρχιτεκτόνημα είναι ένας ζωντανός οργανισμός, όπως το ανθρώπινο σώμα. Φανταστείτε, λοιπόν, να προτείνουμε να καταργήσουμε το κεφάλι ή να κόβαμε το ένα πόδι, επειδή απλώς αυτά μας πονούσαν.

Η αυθαίρετη δόμηση είναι, δυστυχώς, κανόνας για τη χώρα μας. Ο πολίτης έχει εθιστεί, με τα χρόνια, στην παραβατική συ-

μπεριφορά, γνωρίζοντας ότι στο μέλλον δεν θα έχει καμιά επίπτωση, ότι κι αν κάνει, και όλα πρόκειται να τακτοποιηθούν. Οι «απαγορεύσεις», χρόνια τώρα, δεν έχουν φέρει κανένα αποτέλεσμα. Μάλλον αποτελούν το άλλοθι για την εκ των υστέρων «νομιμοποίηση ή τακτοποίηση» των αυθαίρετων. Και ο φαύλος κύκλος δεν έχει τέλος. Έτσι, έχει επέλθει η πλήρης αντιστροφή: Κο αυθαίρετο προτείνει τη δική

Το άρθρο αυτό προοριζόταν να δημοσιευτεί μαζί με τα υπόλοιπα στο θέμα για τους ημιυπαίθριους και τους άλλους κλειστούς χώρους (δημοσιεύτηκε στο τεύχος της 23/11/2009), αλλά δεν κατέστη εφικτό επειδή έφτασε στους υπευθύνους του Ε.Δ. καθυστερημένα.

του νομιμότητα! Μπορεί, λοιπόν, στομικά να είναι όλοι φαινομενικά κερδισμένοι, αλλά ο μεγάλος και τραγικά χαμένος είμαστε ΟΛΟΙ μας, αφού το αστικό περιβάλλον που δημιουργήσαμε όλα αυτά τα χρόνια και συνεχίζουμε να δημιουργούμε, σαν άλλο καθρέπτη της ζωής μας, είναι άναρχο, ακαλαίσθητο, ανοίκειο και αβίωτο.

* Παραφράζοντας τη γνωστή ρήση του Περικλή Γιαννόπουλου «Ο βίος εν Ελλάδι είναι υπαίθριος».

** Καθηγητής Αρχιτεκτονικής ΕΜΠ